

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 18 (2020)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.18.1

Grzegorz Nieć

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0000-0001-9722-8914

Vít Richter – pierwszy bibliotekarz Republiki Czeskiej

Vít Richter (ur. 1949) jest od ćwierć wieku pierwszoplanową postacią czeskiego bibliotekarstwa, i to nie tylko z racji pełnionych funkcji. Mam zaszczyt znać go osobiście, miałem też okazję przyglądać się z bliska jego pracy, było mi też dane poznać opinie na jego temat, obserwować jego relacje ze współpracownikami. Wydarzenia ostatnich kilkunastu miesięcy pokazały, jak bardzo bibliotekarze zza naszej południowej granicy przywiązani są do swojego lidera, jak wielkim jest dla nich autorytetem, co na taką skalę jest – w moim przekonaniu – w dzisiejszych czasach rzeczą zupełnie wyjątkową. Warto i trzeba przybliżyć jego sylwetkę polskim bibliotekarzom i bibliologom.

Vít Richter urodził się 11 czerwca 1949 roku w Pradze¹. Zdobył najpierw zawód ślusarza i odbył służbę wojskową. Studia – bibliotekoznawstwo i informacja naukowa na Uniwersytecie Karola (1974–1979) – uzupełnił, pracując w głównej księżnicy republiki federacyjnej², która wtenczas nosiła nazwę Státní knihovna České

1 Biogram V. Richtera: Z. Houšková, *Vít Richter slaví*, „Knihovna. Knihovnická Revue” 2019, č. 1 (30), s. 76–78.

2 Tradycja czeskiej Biblioteki Narodowej wywodzi się z księżnicy uniwersyteckiej i jezuickiego kolegium (Klementinum). W 1777 roku po kasacie zakonu cesarzowa Maria Teresa utworzyła Publiczną i Uniwersytecką Bibliotekę (Veřejná a universitní knihovna), którą w 1918 roku przejęła pod opiekę nowo powstała Republika Czechosłowacka. W 1935 roku przemianowano ją na Bibliotekę Narodową i Uniwersytecką (Národní a universitní knihovna). W latach Protektoratu Czech i Moraw funkcjonowała pod nazwą Ziemska i Uniwersytecka Biblioteka (Zemská a universitní knihovna). W okresie powojennym kolejne nazwy brzmiały: Państwowa Biblioteka Republik Czechosłowackiej (Státní knihovna Československé republiky), od 1960 Państwowa Biblioteka Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej (Státní knihovna Československé socialistické republiky), od 1969 po przekształceniu kraju w federację – Państwowa Biblioteka Czeskiej Republiki Socjalistycznej (Státní knihovna České socialistické republiky). W 1990 roku instytucja przyjęła nazwę Biblioteka Narodowa w Pradze (Národní knihovna v Praze), a w 1995 – Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej (Národní knihovna České republiky). Szerzej: Z. Tobolka, *Národní a universitní knihovna v Praze. Její vznik a vývoj*, cz. 1: *Počátky knihovny až do r. 1777*, Praha 1959; P. Voit, *Pražské Klementinum*, Praha 1990, s. 83–129.

socialistické republiky; w 1980 uzyskał tytuł doktora. Od 1971 roku przeszedł kolejno wszystkie szczeble – od pomocnika bibliotecznego do dyrektora generalnego Biblioteki Narodowej Republiki Czeskiej.

Jego kariera nabrała tempa po aksamitnej rewolucji 1989 roku. Od tego momentu jest obecny w ścisłym kierownictwie Biblioteki: w latach 1990–1993 pełnił funkcję kierownika Sektora Służb i Działów Specjalnych (Sektor služeb a speciálních oddělení Národní knihovny ČR), a od 1992 do 1998 kierował budową nowego Centralnego Magazynu BNRCz w Hostivaře (Centrální depozitář NK ČR v Praze – Hostivaři). Zakończona w 1995 roku sukcesem nowa inwestycja była niezwykle ważna tak z punktu widzenia Biblioteki Narodowej, jak i bibliotekarstwa czeskiego w ogóle, stając się u progu nowej epoki wzorem, inspiracją wielu innych projektów w zakresie budownictwa bibliotecznego. W 1998 Richter objął następcze niezwykle ważne stanowisko w strukturach BN – kierownika Instytut Bibliotekarskiego (Knihovnický institut), noszącego wtenczas bardziej rozbudowaną nazwę Oddziału Bibliotekarstwa, Metodyki, Konsultacji i Szkoleń (Odbor knihovnictví, metodického, konzultačního a vzdělávacího pracoviště). Instytut jest odpowiedzialny za system biblioteczny państwa, a obecny kształt i – przede wszystkim – znaczenie zawdzięcza właśnie swemu wieloletniemu kierownikowi. W tym przełomowym okresie nie tylko stabilizowały się instytucje kultury Republiki Czeskiej po rozpadzie Czechosłowacji, ale także (a może przede wszystkim) następowały zmiany w świecie mediów i komunikacji, które w istotny sposób wpłynęły na funkcjonowanie bibliotek. Można śmiało powiedzieć, że Vít Richter, budując Centralny Magazyn na początku lat 90. ubiegłego wieku, domknął niejako „epokę analogową” czeskiego bibliotekarstwa, a objąwszy kierownictwo Instytutu Bibliotekarskiego, wprowadził je w nową epokę cyfrową, organizując nowoczesny ośrodek metodyczny, szkoleniowy i doradczy, rozwijający przy tym współpracę zagraniczną z bibliotekami i ośrodkami badań bibliotekoznawczych na całym świecie. Równocześnie Instytut odpowiedzialny był, co niezwykle istotne, za kontakty zewnętrzne z organami władzy państwowej i regionalnej oraz innymi instytucjami i organizacjami oraz sferą komercyjną, które w jakiś sposób współpracowały lub miały wpływ na działalność bibliotek, w tym także na legislację – m.in. w tym okresie uchwalono i wielokrotnie nowelizowano nową ustawę biblioteczną³ oraz ustawę o prawie autorskim⁴. Zgodnie się podkreśla,

3 *Zákon ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)* [Ustawa z dnia 29 czerwca 2001 o bibliotekach i warunkach funkcjonowania bibliotek publicznych i służb informacyjnych], [on-line:] https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provade-ci-prepisy/Zakon257.htm – 29.11.2020.

4 *Zákon ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)* [Ustawa z dnia 7 kwietnia 2000 r. o prawie autorskim, prawach związanych z prawami autorskimi oraz o zmianie niektórych ustaw (ustawa o prawie autorskim)], [on-line:] <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-7-dubna-2000-o-pravu-autorskem-o-pravech-souvisejicich-s-pravem-autorskym-a-o-zmene-nekterych-zakonu-autorsky-zakon-1185.html> – 29.11.2020.

że jego dokonania w tym obszarze są nie do przecenienia z punktu widzenia rozwoju i funkcjonowania czeskiego bibliotekarstwa⁵.

Aktywność Víta Richtera nie ogranicza się jednak do obowiązków służbowych, choć są one od lat duże i poważne. Po upadku komunizmu znalazł się wśród odnowicieli ruchu zawodowego, dwukrotnie w 1950 i 1970 roku spacyfikowanego przez komunistów⁶. W 1990 roku powstał Związek Bibliotekarzy i Pracowników Informacji Republiki Czeskiej (Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky – SKIP), w 1998 roku na jego czele stanął Richter i pełnił funkcję prezesa przez kolejne dwie dekady. Od tego też roku stoi on na czele Centralnej Rady Bibliotecznej (Ústřední knihovnická rada) – organu doradczego ministra kultury, który – zaznaczmy – w odróżnieniu od naszej mianowanej Rady Bibliotecznej wyłaniany jest przez środowisko.

Ta kumulacja trzech kluczowych stanowisk w jednym ręku – osoby kompetentnej i bez reszty oddanej sprawie okazała się pod wieloma względami niezwykle pożyteczna, wręcz zbawienna, zarówno jeśli chodzi o meritum – czyli sprawy funkcjonowania bibliotek publicznych i rozwój czytelnictwa, jak i atmosferę wewnątrz i wokół środowiska bibliotekarskiego, która – o czym się na własne oczy przekonałem – jest serdeczna i konstruktywna zarazem. Pod wodzą Richtera, bo tak to najlepiej ująć, czeskie bibliotekarstwo weszło w XXI wiek wewnątrznie zintegrowane z nową ustawą i systemem szkolenia, zainicjowano przy tym i z sukcesem przeprowadzono mnóstwo rozmaitych projektów, z których wiele trwa po dziś dzień. Richter m.in. brał udział w przygotowaniu i realizacji „najbardziej znanego programu dotacyjnego ministerstwa kultury wspierającego biblioteki” – Informacyjnych Usług Publicznych Bibliotek (Veřejné informační služby knihoven – VISK). Był jego – jak podkreślono – „odborným (fachovým) garantem”⁷. Program ten obejmował m.in. rozwój centrów informacyjnych bibliotek, szkolenia pracowników, modernizację katalogów i digitalizację zbiorów⁸.

Tak jak Instytut Bibliotekarski stał się sprawnie działającą i cieszącą się autorytetem instytucją centralną, tak SKIP jest organizacją prężną, reprezentatywną, rozpoznawalną i kojarzoną – przede wszystkim – z licznymi przedsięwzięciami o charakterze regionalnym i ogólnokrajowym, promującymi działalność bibliotek i czytelnictwo⁹ oraz aktywną także w relacjach międzynarodowych. Podobnie prestiżowym i wpływowym organem jest Centralna Rada Biblioteczna – jak się okazało, niezależna i ciesząca się poparciem środowiska oraz czytelników. Richter był

5 „Je nepochybné, že činnost PhDr. Víta Richtera ve vztahu k právnímu rámci knihoven představuje celou jednu velmi výraznou kapitolu rozvoje českého knihovnictví” (Z. Matušík, *Vít Richter a právní rámec činnosti knihoven*, [w:] *Mi(ni)str knihovnictví. Kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Víta Richtera*, ed. R. Salátová, Praha 2020, s. 11–16).

6 J. Kubíček, *Knihovnické spolky dříve a nedáno*, [w:] *Mi(ni)str knihovnictví...*, s. 100–102.

7 P. Miturová, *Dvacet let s programem VISK*, [w:] *Mi(ni)str knihovnictví...*, s. 17.

8 Tamże, s. 19–29.

9 Szerzej: SKIP, [on-line:] <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty> – 30.11.2020.

nie tylko głównym autorem programu komputeryzacji i internetyzacji czeskich bibliotek oraz regulacji ułatwiających dostęp do źródeł informacji i tekstów (m.in. zbiorowe licencje praw autorskich), ale także badań czytelnictwa dzieci i młodzieży¹⁰, efektywności i wydajności bibliotek oraz dokumentacji ich działalności – Baza Informacji o Budowach i Rekonstrukcjach Bibliotek Republiki Czeskiej (Databáze infortmací o stavbách a rekonstrukcích knihoven ČR). Znalazł się również wśród inicjatorów wielu akcji popularyzujących książkę i czytelnictwo, wspierających biblioteki. Bardzo cenione w środowisku są przyznawane każdego roku nagrody i wyróżnienia dla najlepszych bibliotekarzy i bibliotek, także tych najmniejszych – niezwykle istotne jest tutaj osobiste zaangażowanie Richtera, jego wizyty i prelekcje, spotkania i rozmowy z pracownikami rozmaitych, nieraz bardzo małych, oddalonych od centrów placówek bibliotecznych. Ciekawe i znamienne jednocześnie jest to, że jego aktywność i rozpoznawalność rozciąga się również na Słowację, z której bibliotekami Czesi pod jego komendą utrzymują bliskie i pożyteczne dla obu stron kontakty. Jest on tam częstym gościem i uznanym autorytetem¹¹.

Opracowana przez Lindę Jansovą bibliografia Víta Richtera¹² obejmuje 543 pozycje – 388 artykułów i przyczynków oraz 101 samodzielnych publikacji. Jego największa aktywność w tym zakresie przypada na dwie ostatnie dekady i ma – co oczywiste – związek z pełnionymi funkcjami. Znakomita większość ogłoszona została na łamach czeskich czasopism bibliotekarskich, jak: „Čtenář”, „Bulletin SKIP”, „Ikaros”, „Knihovna”, „Informační Bulletin Národní knihovny v Praze”. Rzecz jasna, dotyczą one głównie bieżących zagadnień bibliotekarskich, ale także czytelnictwa, przede wszystkim czytelnictwa dzieci. Na szczególną uwagę zasługują tutaj dwa obszernie opracowania wyników kompleksowych badań czytelnictwa dzieci i młodzieży, przeprowadzonych w latach 2013–2014 i 2017. Przygotowane one zostały wraz z Haną Friedlaenderovą, Kateřiną Homolovą, Haną Landovą i Ireną Prázovą¹³.

W 2019 roku w czerwcu uroczysto obchodzono 70-lecie urodzin Víta Richtera. Jubilat nosił się z chęcią przejścia na emeryturę, niedługo potem nastąpiły jednak wydarzenia, których finałem było objęcie przez niego stanowiska dyrektora generalnego Biblioteki Narodowej. Dosłownie w ostatnim dniu swojego urzędowania 12 sierpnia 2019 skompromitowany minister kultury Antonin Staněk z czeskiej socjaldemokracji (Česká strana sociálně demokratická ČSSD) odwołał Richtera z funkcji przewodniczącego Centralnej Rady Bibliotecznej, zmieniając tym samym zasady jej funkcjonowania (statut) i stawiając na jej czele dyrektora generalnego Biblioteki Narodowej, wówczas od 2017 roku politycznego nominata – Martina Kocandę,

10 V. Pillerová, *Průzkumy*, [w:] *Mi(ni)str knihovnictví...*, s. 39–40.

11 Zob. D. Katuščák, K. Šušoliová, *PhDr. Vít Richter oslavuje!*, [w:] *Mi(ni)str knihovnictví...*, s. 41–46.

12 L. Jansová, *Publikační činnost PhDr. Víta Richtera*, [w:] *Mi(ni)str knihovnictví...*, s. 129–165.

13 I. Prázová, K. Homolová, H. Landová, V. Richter, *České děti jako čtenáři*, Brno 2014, 135 s.; H. Friedlaenderová, H. Landová, I. Prázová, V. Richter, *České děti a mládež jako čtenáři*, Brno–Praha 2018, 150 s.

Il. 1. Vít Richter udziela wywiadu po głównym wydaniu serwisu informacyjnego Czeskiej Telewizji (Česká televize, Události Komentáře, 14.8.2019). Ministerstvu mohla vadit má kritika situace v Národní knihovně, míní odvolaný Richter, [on-line:] <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2895794-ministerstvu-mohla-vadit-ma-kritika-situace-v-narodni-knihovne-mini-odvolany-richter> – 29.11.2020)

Il. 2. Uroczyste wprowadzenie Víta Richtera na stanowisko dyrektora generalnego Biblioteki Narodowej Republiki Czeskiej przez ministra kultury Lubomíra Zaoralka. Kaplica zwierciadlana Klementinum (22.7.2020), fot. Eva Hodíková, NK ČR

Il. 3. Zrekonstruowany korytarz w Klementinum (2018), fot. Eva Hodíková, NK ČR

Il. 4. Wizualizacja projektu siedziby Národní knihovny ČR Jana Kaplickiego, Future Systems

duchownego Jednoty Braci Czeskich, kapelana więziennego, któremu przez trzy lata nie udało się zdobyć zaufania i poważania bibliotekarzy¹⁴.

Sprawa, zdawałoby się, niszowa, mogąca co najwyżej poruszyć bezpośrednio zainteresowane sprawą środowisko, przez dobrych kilka tygodni nie schodziła z pierwszych stron gazet, a sam Richter udzielał wywiadów wszystkim najważniejszym stacjom radiowym i telewizyjnym, które emitowano w najlepszym czasie antenowym. Stało się tak z kilku przynajmniej powodów. Od dłuższego już czasu wzrastało napięcie w Bibliotece Narodowej Republiki Czeskiej i wokół niej, borykającej się od lat z problemami lokalowymi, których do końca nie rozwiązała, bo nie mogła rozwiązać, budowa tymczasowego, oddalonego o 12 kilometrów magazynu w Hostivaře. Poklasztorne budynki Klementinum, zaadaptowane przed laty na potrzeby działalności bibliotecznej, już dawno nie spełniają swojego zadania – jest ciasno. Kłopoty te pogłębiła trwająca od wielu lat rekonstrukcja Klementinum, która przywracając dawny, historyczny kształt jezuickiego kolegium, znosi praktycznie większość owych adaptacji i przeróbek, skutkiem czego zakłócona została działalność biblioteki – zlikwidowano wiele pracowni, a spora część zbiorów jest od dłuższego czasu niedostępna. Rekonstrukcja, którą planowano zakończyć w roku 2017, wciąż trwa i pochłania ogromne fundusze¹⁵. Warto tu wspomnieć, że inicjatywa budowy nowej siedziby narodowej ksiąźnicy Czech, podjęta kilkanaście lat temu, spełzła na niczym. Nowoczesny i bardzo oryginalny (przypominający kształtem ośmiornicę), ale – jak się okazało – zbyt kontrowersyjny projekt znanego czeskiego architekta Jana Kaplickiego (1937-2009), który zwyciężył w rozpisany w 2006 roku konkursie, nie został zrealizowany i wywołał długotrwały spór, angażując chyba wszystkie wpływowe osoby i instytucje kraju, od głowy państwa poczynając¹⁶. Spór dotyczył zarówno awangardowego projektu, jak i samego konkursu,

14 A. Macků, B. Chaloupková, „Byla šeptanda, že jsme se utrhlí ze řetězu”. Staněk před odchodem odvolal šéfa knihovníků, [on-line:] https://www.irozhlaz.cz/kultura/ustredni-knihovnicka-rada-odvolani-predseda-vit-richter-ministr-kultury-antonin_1908122021_cha – 29.11.2020.

15 *Rekonstrukce pražského Klementina začne na začátku roku*, [on-line:] <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/rekonstrukce-prazskeho-klementina-zacne-na-zacatku-roku-40240963> – 29.11.2020; S. Dvořák, *Rekonstrukce největší knihovny ČR už stála přes miliardu* (27.7.2017), [on-line:] <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/rekonstrukce-nejvet-si-knihovny-cr-uz-stala-pres-miliardu-40040740> – 29.11.2020; J. Moláček, *Klementinum se zbaví lepenkového barbarství. Po prvních opravách čelilo žalobě a doplácelo miliony*, [on-line:] <https://denikn.cz/245056/klementinum-se-zbavi-lepenkoveho-barbarstvi-po-prvnich-opravach-celilo-zalobe-a-doplacelo-miliony/> – 29.11.2020.

16 Piastujący w tym czasie urząd prezydenta republiki Václav Klaus był zdecydowanie przeciwny koncepcji Kaplickiego. O jego projekcie powiedział: „Artefakt pana Kaplického se mi zdá být nesmírně nepokorný, svévolný, až arogantní... Pro mne je stavba pana Kaplického ošklivá a nemyslím, že je to proto, že jde o nesecešní, nekubistickou, nefunkcionalistickou stavbu. Nelíbí se mi sama o sobě” („Artefakt pana Kaplickiego wydaje mi się niezmiernie niepokorny, samowolny, wręcz arogancki... W moim odczuciu budynek pana Kaplickiego jest brzydki i nie sądzę, by chodziło o to, że nie jest secesyjną, kubistyczną, funkcjonalistyczną budowlą. Nie podoba mi się sam w sobie”). (*Kaplického návrh na budovu NK vyvolává emoce*

którego prawomocność podważono¹⁷. Sprawa ta kładzie się cieniem na wizerunku czeskiego bibliotekarstwa, gdyż jest to w zasadzie jedyny kraj europejski nieposiadający względnie nowoczesnego, funkcjonalnego i przede wszystkim odpowiedniej wielkości budynku głównej biblioteki państwa. Jakby tego było mało, pojawiły się problemy w realizacji programów unijnych w zakresie digitalizacji zbiorów. Dodać także należy, że spore napięcie towarzyszyło ostatnim miesiącom urzędowania wspomnianego ministra Stanka nie tylko z powodu Biblioteki – był on bowiem mocno skonfliktowany ze środowiskami kulturalnymi¹⁸, wszystko zaś trafiło na tzw. sezon ogórkowy, dzięki czemu media chętnie poświęciły problemom Biblioteki Narodowej tak wiele czasu.

Vít Richter jako szef Instytutu Bibliotekarskiego i przewodniczący Centralnej Rady Bibliotecznej nie mógł pozostawać obojętny wobec tych spraw. Wypowiadał się zdecydowanie i krytycznie, co wywołało niezadowolenie zwierzchników. Jak sam w jednym z wywiadów wyznał: „Ministerstwu mogła przeszkadzać moja krytyka sytuacji w Bibliotece Narodowej”. Richter i pracownicy NK podkreślali, że „praca bibliotekarzy na placu budowy jest uciążliwa”, że „Klementinum się remontuje, uwzględniając raczej wymagania konserwatorów niż potrzeby bibliotekarzy i czytelników” (przeł. G.N.)¹⁹.

Liczne doniesienia w prasie, radiu i telewizji, ich spory rezonans w mediach społecznościowych, jak też rozmaite akcje w środowisku, w tym przede wszystkim SKIP-u, który murem stanął za swoim założycielem i wieloletnim prezesem²⁰, zwróciły uwagę szerokiej publiczności, a także władzy na problemy Biblioteki Narodowej. Nowy minister kultury Lubomír Zátoralek przyjął zupełnie odmienną od swego poprzednika strategię działania, wykazując o wiele większe zainteresowanie i zrozumienie dla dziedziny, którą przyszło mu zarządzać. W krótkim czasie nie tylko odciął się od poczynań Stanka i anulował jego decyzje zmieniające statut i odwołujące szefa Centralnej Rady Bibliotecznej, ale oficjalnie i wielokrotnie

od zaćátku, [on-line:] <https://www.archiweb.cz/en/n/home/kaplickeho-navrh-na-budovu-nk-vyvolava-emoce-od-zacatku> – 25.11.2020).

17 Sprawa jest szeroko przedstawiona i dobrze udokumentowana w *Wikipedii*: *Národní knihovna na Letné*, [on-line:] https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_knihovna_na_Letn%C3%A9 – 25.11.2020.

18 K. Szubańska, *Niekulturalny minister kultury versus świat kultury*, [on-line:] <https://www.forum-ekonomiczne.pl/niekulturalny-minister-kultury-versus-swiat-kultury/> – 29.11.2020.

19 M.in. *Ministerstvu mohla vadit má kritika situace v Národní knihovně, míní odvolaný Richter*, [on-line:] <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2895794-ministerstvu-mohla-vadit-ma-kritika-situace-v-narodni-knihovne-mini-odvolany-richter> – 29.11.2020.

20 W krótkim czasie SKIP zebrał 2679 podpisów pod protestem przeciwko odwołaniu V. Richtera z funkcji przewodniczącego Centralnej Rady Bibliotecznej (R. Giebisch, *Petice SKIP ČR proti odvolání předsedy Ústřední knihovnické rady PhDr. Víta Richtera*, [on-line:] https://e-petice.cz/petitions/petice-skip-cr-proti-odvolani-predsedy-ustredni-knihovnicke-rady-ph-dr-vita-richtera.html?fbclid=IwAR2GO_81Go7TJ8eN06FrHY-7iolihbKWtF0b_FRDZlalslr-8MFv7kq_v7k – 25.11.2020).

przepraszał Richtera i czeskich bibliotekarzy, z którymi systematycznie się od tej pory spotyka. Co więcej, już w następnym miesiącu uhonorował kierownika Instytutu Bibliotekarskiego najwyższym wyróżnieniem w dziedzinie kultury – Medalem Artis Bohemiae Amicis²¹.

W ciągu następnych miesięcy nie ustawała dyskusja wokół problemów Biblioteki Narodowej, podnosiły się coraz bardziej wyraźne głosy krytyki wobec jej dyrektora, zwłaszcza w kontekście problemów i ujawnianych coraz to nowych nieprawidłowości związanych z rewitalizacją Klementinum oraz realizacją unijnego projektu „Národní eKnihovna” 2017-2020, opiewającego na kwotę ok. 25 milionów złotych, a mającego na celu rozwój, konsolidację i modernizację systemów informatycznych Biblioteki w taki sposób, aby czytelnik mógł korzystać z usług i zbiorów biblioteki za pomocą wszelkiego rodzaju dostępnych urządzeń mobilnych²². Sprawami zainteresowały się policja i służby specjalne (Bezpečnostní informační služba – odpowiednik naszego ABW). Jak już wspominałem, minister Zaořálek poświęcił sporo uwagi sprawom bibliotek, a szczególnie Biblioteki Narodowej. Wielomiesięczne kontrole i konsultacje doprowadziły do odwołania Martina Kocandy ze stanowiska dyrektora generalnego i powołania na jego miejsce Víta Richtera w lipcu 2020 roku²³. Liczący wówczas 71 lat Richter myślał raczej o emeryturze, jednak na prośbę ministra podjął się tej funkcji do czasu, gdy sytuacja kryzysowa instytucji będzie opanowana, a w drodze konkursu zostanie wyłoniony nowy dyrektor. Jego zadaniem jest uporządkowanie bieżących spraw Biblioteki. Wraca jednak sprawa budowy jej nowej siedziby, która wobec postępującej rekonstrukcji Klementinum staje się coraz bardziej palącym problemem. Nie trzeba dodawać, że w warunkach wciąż trwającej pandemii niezwyklej wagi nabrały też sprawy związane z udostępnianiem zbiorów elektronicznych.

Książka ma szczególne znaczenie dla naszych południowych sąsiadów, nie tylko w kontekście historycznym. Czytelnictwo wciąż utrzymuje się tutaj na bardzo wysokim poziomie, plasując Czechy na szczycie wszelkich zestawień z tego zakresu. Mają jedną z najgęstszych sieci bibliotecznych na świecie – miasta i miasteczka wciąż jeszcze pełne są księgarni i antykwariatów. Książka i biblioteki stoją tam od lat w centrum uwagi, czego najbardziej zmiennym dowodem jest ustawa o bibliotekach publicznych z 1919 roku, nakładająca na wszystkie miejscowości obowiązek założenia i prowadzenia biblioteki – uchwalona w zaledwie kilka miesięcy po proklamowaniu 28 października 1918 roku Republiki Czechosłowackiej i wcielona

21 *Lubomír Zaořálek předal ocenění Artis Bohemiae Amicis řediteli Knihovnického institutu NK Vítu Richterovi*, [on-line:] <https://www.mkcr.cz/novinky-a-media/lubomir-zaoralek-predal-oceneni-artis-bohemiae-amicis-rediteli-knihovnickeho-institutu-nk-vitu-richtero-4-cs3468.html> – 25.11.2020.

22 P. Knížek, M. Jirkovský, *Národní eKnihovna – Projekt Pro 21. Století*, [on-line:] <https://www.egovernment.cz/inpage/narodni-eknihovna-projekt-pro-21-stoleti/> – 21.11.2020.

23 *Zaořálek odvolal ředitele Národní knihovny. Důvodem jsou nesrovnalosti v projektu e-knihovna*, [on-line:] https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zaoralek-kocanda-narodni-knihovna-odvolani_2007211148_vin – 21.11.2020.

w życie wielkim wysiłkiem państwa i obywateli w ciągu zaledwie kilku lat²⁴. Nie byłoby tego wszystkiego bez ludzi – kompetentnych, zaangażowanych i bezinteresownych, patriotów i państwowców. Nazwiska wielu czeskich, a w zasadzie czechosłowackich bibliotekarzy i bibliologów są w Polsce znane, jak chociażby Ladislava Jana Živnego (1872–1949) czy Zdenka Václava Tobolki (1874–1951). Vít Richter świetnie się w tę tradycję wpisuje pod każdym względem – jest jakby ulepiony z tej samej co jego poprzednicy gliny. Tom studiów jemu dedykowany i wielokrotnie tutaj przywołany nosi tytuł *Mi(ni)str knihovnictví*, co zwięźle i trafnie charakteryzuje jego rolę i pozycję w czeskim bibliotekarstwie.

Bibliografia

- Dvořák S., *Rekonstrukce největší knihovny ČR už stála přes miliardu*, [on-line:] <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/rekonstrukce-nejvetsi-kuhovy-cr-uz-stala-pres-miliardu-40040740> – 29.11.2020.
- Giebisch R., *Petice SKIP ČR proti odvolání předsedy Ústřední knihovnické rady PhDr. Víta Richtera*, [on-line:] https://e-petice.cz/petitions/petice-skip-cr-proti-odvolani-predsedy-ustredni-kuhovyckej-rady-phdr-vita-richtera.html?fbclid=IwAR2GO_81Go7TJ8eN-06FrHY-7iolihbKWtF0b_FRDZlalslr8MFv7kq_v7k – 25.11.2020.
- Houšková Z., *Vít Richter slaví*, „Knihovna. Knihovnická Revue“ 2019, č. 1 (30), s. 76–78.
- Kaplického návrh na budovu NK vyvolává emoce od začátku*, [on-line:] <https://www.archiweb.cz/en/n/home/kaplickeho-navrh-na-budovu-nk-vyvolava-emoce-od-zacatku> – 25.11.2020.
- Knížek P., Jirkovský M., *Národní eKnihovna – Projekt Pro 21. Století*, [on-line:] <https://www.e-government.cz/inpage/narodni-eknihovna-projekt-pro-21-stoleti/> – 21.11.2020.
- Lubomír Zaorálek předal ocenění Artis Bohemiae Amicis řediteli Knihovnického institutu NK Vítu Richterovi, [on-line:] <https://www.mkcr.cz/novinky-a-media/lubomir-zaoralek-predal-oceneni-artis-bohemiae-amicis-rediteli-kuhovyckeho-institutu-nk-vitu-richterovi-4-cs3468.html> – 25.11.2020.
- Macků A., Chaloupková B., „Byla šeptanda, že jsme se utrhli ze řetězu“. Staněk před odchodem odvolal šéfa knihovníků, [on-line:] https://www.irozhlas.cz/kultura/ustredni-kuhovycka-rada-odvolani-predseda-vit-richter-ministr-kultury-antonin_1908122021_cha – 29.11.2020.
- Mi(ni)str knihovnictví. Kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Víta Richtera*, ed. R. Salátová, Praha 2020.
- Ministerstvu mohla vadit má kritika situace v Národní knihovně, míní odvolaný Richter*, [on-line:] <https://ct24.ceska-televize.cz/domaci/2895794-ministerstvu-mohla-vadit-ma-kritika-situace-v-narodni-kuhovyckej-mini-odvolany-richter> – 29.11.2020.
- Moláček J., *Klementinum se zbaví lepenkového barbarství. Po prvních opravách čelilo žalobě a doplácelo miliony*, [on-line:] <https://denikn.cz/245056/klementinum-se-zbavi-lepenkoveho-barbarstvi-po-prvnich-opravach-celilo-zalobe-a-doplacelo-miliony/> – 29.11.2020.
- Národní knihovna na Letné*, [on-line:] https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_knihovna_na_Letn%C3%A9 – 25.11.2020.

²⁴ G. Nieć, *Książka – Naród – Państwo. Czechosłowacka ustawa o bibliotekach publicznych z 1919 roku*, „Przegląd Biblioteczny“ 2019, nr 2, s. 133–152.

Nieć G., *Książka – Naród – Państwo. Czechosłowacka ustawa o bibliotekach publicznych z 1919 roku*, „Przegląd Biblioteczny” 2019, nr 2, s. 133–152.

Rekonstrukce pražského Klementina začne na začátku roku, [on-line:] <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/rekonstrukce-prazskeho-klementina-zacne-na-zacatku-roku-40240963> – 29.11.2020.

SKIP, [on-line:] <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty> – 30.11.2020.

Szubańska K., *Niekulturalny minister kultury versus świat kultury*, [on-line:] <https://www.forum-ekonomiczne.pl/niekulturalny-minister-kultury-versus-swiat-kultury/> – 29.11.2020.

Tobolka Z., *Národní a universitní knihovna v Praze. Její vznik a vývoj*, cz. 1: *Počátky knihovny až do r. 1777*, Praha 1959.

Voit P., *Pražské Klementinum*, Praha 1990.

Zákon ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), [on-line:] https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provade-ci-prepisy/Zakon257.htm – 29.11.2020.

Zákon ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), [on-line:] <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-7-dubna-2000-o-pravu-autorskem-o-pravech-souvisejicich-s-pravem-autorskym-a-o-zmene-nekterych-zakonu-autorsky-zakon-1185.html> – 29.11.2020.

Zaorálek odvolal ředitele Národní knihovny. Důvodem jsou nesrovnalosti v projektu e-knihovna, [on-line:] https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zaoralek-kocanda-narodni-knihovna-odvolani_2007211148_vin – 21.11.2020.

Vít Richter – The Czech Republic’s most distinguished librarian

Abstract

Vít Richter has been working at the National Library of the Czech Republic since 1971. He has reached all the successive steps in the hierarchy during his professional career – from library assistant to general manager. Since the fall of communism, Richter has continuously played a very important, even key, role in Czech librarianship; he has also been extremely active and appreciated in Slovakia. In the years 1992–1998, he managed the construction of the central warehouse of the National Library, and from 1998 until the present, he has been managing the Librarianship Institute – an extremely important institution of the National Library of the Czech Republic. At the same time, he actively participates in community life – he was one of the restorers of the professional movement and for two decades, he led the Association of Library and Information Professionals of the Czech Republic. Since 1998, he has also been the chairman of the Council of the Central Library of the Czech Republic. By combining these functions, he played an extremely important and positive role in the modernisation of Czech libraries and enjoyed great trust and prestige in the community and beyond. In 2020, in the face of growing problems in the activities of the National Library, he temporarily took up the position of the general manager to organise current affairs at the request of the Minister of Culture.

Keywords: public libraries, readership, National Library of the Czech Republic, Czech Republic.